

Ege Bölgesi Odun Dışı Bitkisel Orman Ürünleri Yönetimindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Uçkun Geray ¹⁾

İsmail Şafak ²⁾

¹⁾Uçkun Geray, Prof.Dr., İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi, Ormançılık Ekonomisi Anabilim Dalı, 34473, Bahçeköy / Sarıyer / İstanbul / TÜRKİYE, e-mail: ugeray@istanbul.edu.tr

²⁾ İsmail Şafak, Ege Ormançılık Araştırma Müdürlüğü, İzmir / TÜRKİYE, e-mail: isafak35@hotmail.com

Özet

Ege Bölgesi, Türkiye'deki odun dışı orman ürünleri üretiminin büyük bir çoğunluğunu karşılamasının yanında, ihracat merkezi olarak da işlev görmesi bakımından oldukça önemlidir. Diğer bir ifadeyle Ege Bölgesi, odun dışı orman ürünlerinin üretimi, işlenmesi ve pazarlanması bakımından diğer bölgelerimize göre stratejik üstünlüğe sahiptir.

Çalışma Ege Bölgesini ve odun dışı bitkisel orman ürünlerinden kekik ve defneyi kapsamaktadır. Sunulan temel veriler 2002-2005 yılları arasında Ege Bölgesinde gerçekleştirilen arazi çalışmalarına, yapılan gözlemlere, üretici görüşmelerine ve literatür incelemesine dayanmaktadır.

Elde edilen veriler temelinde SWOT analizi yöntemi uygulanmıştır. Böylece sektöre ait üstünlükler, zayıflıklar, fırsatlar ve tehditler dizisi elde edilmiştir. Ege Bölgesi için üstünlükler başlığı altında 9; zayıflıklar başlığı altında 17; fırsatlar başlığı altında 12 ve tehditler başlığı altında 8 unsur tespit edilmiştir. Daha sonra Ege Bölgesi odun dışı bitkisel orman ürünlerinin sürdürülebilir kullanımına yönelik toplam 20 öneri oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Odun dışı orman ürünleri, Kekik, Defne, SWOT analizi

Problems and Solution Proposals in Non-Wood Plant Based Forest Production Management in Aegan Region

Abstract

Aegean region is a very important export hub for Turkey, besides its being the foremost producer and supplier of non-wood forest products within the country. Thus one can say Aegean region compare to the other parts of the country has a strategic advantage, in terms of the production, processing and marketing of non-wood forest products.

This study exclusively focuses on Thyme (*Origanum sp.*) and Sweet Bay (*Laurus nobilis L.*). These two were specifically handpicked, due to the fact that they are, in Aegean region, widely and naturally produced. They make a substantial contribution to annual non-wood plant based forest products (NWPFP) export figures and they also are the backbone for the regional economy.

Presented data in the study were derived from findings of field studies, observations, face to face interviews and consulted the relevant literature term of 2002-2005 in the Aegean Region. In the study, Analysis of the situation (Swot Analysis) has been made in accordance with obtained data. After this, proposals were introduced related to bottlenecks in sustainable management of resources.

Study encompasses four chapters. These are: Introduction, Swot Analysis of NWPFP, Proposals for Sustainable NWPFP and Results.

1.In the Introduction division, NWPFP concept was explained and its importance was emphasized. In addition to this, significance of NWPFP were given on the scale of the world.

2.In the part NWPFP analysis, significance and pitfalls of NWPFP production in Turkey were given. In addition to this, the results of SWOT analysis made for the current status of NWPFP in Aegean region, the advantages, the weakness and difficulties were also given in respected order. For Aegean region, under the title of advantages, 9; weakness, 17; opportunities, 12; and threats, 8 objects were determined.

3.The title of recommendations for sustainable NWPFP management was divided into two parts, first of which contained suggestions for Turkey in general and the other part contained suggestions for Aegean region. Second part, by itself, was divided into four subdivisions. 9 objects were determined related to suggestions concerning resource management; 5 objects for producers; 3 objects for middleman (whole saler and exporter); 3 objects for natural resources; 20 objects in total.

4.Last chapter includes the achieved results.

Keywords: Non-wood plant based forest products, Thyme, Sweet bay, SWOT analysis

Giriş

Orman ve orman içi açıklıklarda yetişen, insanların ve diğer canlıların kendi ihtiyaçlarını karşılamak veya gelir sağlamak için yararlandıkları her türlü bitkisel veya hayvansal ürünler odun dışı orman ürünleri olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2001). Ancak, ODOÜ'ye ilişkin tanımlarda farklı yaklaşımlar görülmektedir.

Türker *ve ark.* (2001)'de odun dışı orman ürünlerinin sadece, orman içi ve açıklıklarda yetişen bitkisel ve hayvansal ürünlerle sınırlandırılmayacağı, odun dışı orman ürünleri kavramının, orman kaynağından elde edilen odun ürünü hariç tüm yararlanmaları (rekreasyon, hayvan otlatma, CO₂ tutma, oksijen oluşturma, gen kaynağı sağlama, bilimsel amaçlı yararlanma, su rezervi ve erozyon kontrolü sağlama vb. gibi) içermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ülkemizde şimdiye kadar kalkınma planları kapsamında değerlendirilmiş bulunan odun dışı orman ürünlerinin genellikle bitkisel kaynaklı odun dışı orman ürünleri ve tali ürün kavramına karşılık geldiği belirtilebilir.

Odun dışı orman ürünleri ile ilgili 15 Asya ülkesinde gerçekleştirilen araştırmada odun dışı orman ürünleri kavramı ile odun dışındaki bütün kullanımlar ele alınmıştır. Yenilebilir bitkiler (meyve, kabuklu kuru yemiş, mantar ve yabani sebzeler); sızıntılar (reçine, sakız); tıbbi aromatik bitkiler; parfüm ve kozmetikte kullanılanlar (uçucu yağ ve koku içerenler); tanen ve boya maddeleri; bal ve balmumu; lif, elyaf ve iplik üreten bitkiler; hayvan yemi; alet, el sanatı ve materyal üretimi için hint kamışı ve bambu; yaban hayatı üretimi ve böcekler aracılığıyla reçineli sıvı üretimi odun dışı orman ürünleri kapsamında değerlendirilmiştir (Vantomme *et al.*, 2002).

Jones *et al* (2005)'de ormanlardan balık, yaban hayatı, rekreasyon, ekosistem hizmetleri gibi farklı odun dışı değerler de sağlandığı kabul edilmiş ve bunlar odun dışı orman ürünleri kavramı dışında bırakılmıştır.

Su ülkemiz ve pek çok öteki ülke için, odun dışı, dışsallık arzeden, kullanım değeri olan, pazarı olmayan, kamusal nitelikli bir orman çıktısı olarak öne çıkmaktadır (Eker, 2005). Yine orman ekosistemlerinin bir ögesi olarak yetiştirilen domestik hayvanlar (örneğin keçi) da odun dışı orman ürünleri kapsamındadır.

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde ürün anlamına gelmeyen rekreasyon, karbon tutuma, biyolojik çeşitlilik gibi hizmetlerin odun dışı orman ürünleri kapsamında olduğu ancak, önemlerinden dolayı ayrı başlıklarda değerlendirildiği görülmektedir. Yine yaprak, meyve, çiçek, mantar gibi ürünler, daha dar kapsamda olan odun dışı bitkisel orman ürünü kavramı ile ifade edilmektedir.

Türkiye`de doğadan toplanarak ticareti yapılan bitki türü sayısı 346 olup, bunların 98'i ihraç edilmektedir. Toplanan türlerin 24'ü endemiktir. Bu endemik türlerin 7'si halen ihraç edilmektedir. Örneğin adaçayı, kekik, çöven ve şalba'nın bazı türleri endemiktir ve ihracatı yapılmaktadır. Yine; doğadan toplanan ve aktarlar, semt pazarları ve marketler aracılığıyla ticareti yapılan türlerin sayısının da 179 olduğu tespit edilmiştir (Özhatay *ve ark.* 1997).

Türkiye`de ODOÜ dağıtım kanalı sırasıyla toplayıcı-köy temsilcisi-yöre aracısı-tüccar-ihracatçı biçiminde gerçekleşmektedir. Bu dağıtım kanalı içinde ürün toplayıcılar (orman köylüsü) tarafından toplanmakta ve köy temsilcisine teslim edilmektedir. Köy temsilcisi ürünün kurutma ve paketlenme işlemlerini gerçekleştirmektedir. Köy temsilcisi bu işlemleri yöre aracısı adına gerçekleştirmektedir. Yöre aracısı ürünün toplanmasından tüccar veya ihracatçıya teslim edilmesine kadar olan süreçte gerçekleştirilen yasal işlemleri takip etmektedir. Bu zincirde OGM'nin belirlediği ürün tarife bedelleri yöre aracısı tarafından ödenmektedir (Şafak ve Okan, 2004).

Orman Genel Müdürlüğü (OGM) verilerine göre, kekiğin Türkiye'deki yayılış sahası 602 683 hektar, bu alandaki üretim potansiyeli ise 5 241 ton/yıl olarak tahmin edilmektedir. Defnenin yayılış sahası 131 862 hektar ve tahmini üretim potansiyeli ise 12 201 ton/yıl'dır. (OGM, 2004).

Tablo 1'de kekik ve defnenin üretim, ihracat ve ithalat miktarları verilmiştir. Bu veriler incelendiğinde, defnenin 3680, kekiğin 6881 ton civarında yıllık ortalama ihracatının olduğu görülmektedir. Tablo 1'de üretim sütununda verilen kekik üretim miktarları, devlet ormanlarından gerçekleştirilen üretimi yansıttığı için ihracat miktarının altında kalmaktadır. Nitekim iç tüketim de dikkate alındığında fark oldukça yüksektir. Bunun nedeni, kekiğin özel arazilerde yoğun biçimde üretilmesidir.

Orman kaynaklarına ilişkin işlev önceliklerinin belirlenmesine yönelik olarak İzmir İli'nde gerçekleştirilen bir pilot araştırmada, odun dışı bitkisel orman ürünleri işlevinin üçüncü sırada yer alması konunun ve Ege Bölgesinin önemini de ortaya koymaktadır (Geray *ve ark.* 2006).

Tablo 1. Kekik ve Defne'nin Üretim, İhracat ve İthalat Miktarları

Yıllar	Kekik (Kg)			Defne (Kg)		
	Üretim	İthalat	İhracat	Üretim	İthalat	İhracat
1993	2700	352	5458	2853	-	2508
1994	4814	464	6435	2393	-	3350
1995	2728	180	5601	3126	-	2870
1996	2235	680	6475	6764	13	3203
1997	3157	141	6038	6004	0,4	3763
1998	2440	325	7051	4229	0,2	3423
1999	3496	291	7644	4661	17	3783
2000	3692	564	7388	5738	22	4423
2001	2963	125	8459	8001	14	4611
2002	2793	1048	8256	6626	15	4869
Ortalama	3102	417	6881	5040	12	3680

Kaynak: TÜİK, 2003; Çevre ve Orman Bakanlığı, 2003

Bu çalışma odun dışı bitkisel orman ürünlerinden kekik (*Origanum sp.*) ve Akdeniz Defne'sini (*Laurus nobilis L.*) kapsamakta olup, ilerleyen bölümlerde bu kapsamı ifade etmek amacıyla ODBOÜ kısaltması kullanılmıştır

Çalışmada sunulan temel veriler 2002-2005 yılları arasında Ege Bölgesinde gerçekleştirilen arazi çalışmaları sırasında yapılan gözlemlere, üretici görüşmelerine ve literatür incelemesine dayanmaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda SWOT analizi gerçekleştirilmiştir. Daha sonra kaynakların sürdürülebilir kullanımına yönelik öneriler oluşturulmuştur.

1.ODBOÜ Durum Analizi

ODBOÜ'lerin gelişmesindeki kısıtlar, 15 Asya ülkesinde gerçekleştirilen araştırmada 4 başlık altında özetlenmiştir (Vantomme *et al*, 2002). Bunlar:

- 1.Mevcut kurumlar ve ülkeler arasındaki koordinasyon eksikliği,
- 2.Temel ODBOÜ'lere yönelik ARGE çalışmalarının yetersizliği,
- 3.Sürdürülebilir ODBOÜ'lerin üretimi için koruma ve yönetim politikalarının eksikliği,
- 4.ODBOÜ'lerin gelişiminde özel sektörü içeren ve yardımcı olan girişimlerin sayısının azlığı.

Türkiye`de ODBOÜ sektörünün önemi ve darboğazlarına yönelik değerlendirmelere literatürde rastlanmaktadır (Geray *ve ark.*1993; Geray 1998; Bilgin ve Ay 1997; Kızmaz 2000; Özügürlü ve Düzgün 2000; Geray 2001; Türker *ve ark.* 2001; Artukoğlu ve Uzman 2003; Okan ve Şafak 2004; Şafak ve Okan 2004; Bilgin *ve ark.* 2005; Alkan *ve ark.* 2006; Serin *ve ark.* 2006; Türker *ve ark.* 2006).

Geray (2001)'de Türkiye'nin ODBOÜ ile ilgili darboğazları, ODBOÜ'lerden aşırı faydalanılması ve bu ürünlerin gelir paylaşımının kırsal kesimin yararına olmaması; bu ürünlerin ihracatında parasal bir artış olmazken hacmen artışın olması; odun hammaddesi üretimi ve ağaçlandırmalar sırasında bu kaynaklara zarar verilmesi; her ne kadar ODBOÜ'lerin ülkedeki yayılışları genel olarak biliniyorsa da bu türlerin ancak % 62'sinin envanterinin tamamlanabilmiş olması; üretim planlarında büyük bir boşluğun yaşanmakta olması ve orman envanteri ile amenajman planlarının bu boyuta yeterince ilgi göstermemesi şeklinde sıralanmıştır.

Bu başlığın ilerleyen bölümünde Ege Bölgesi için ODBOÜ'lerin mevcut durumunu ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen SWOT analizi sonuçları önem sıralaması yapılmaksızın verilmiştir.¹

1.1.Üstünlükler

- U1. ODBOÜ'lerinin gerek ulusal gerekse uluslararası pazarlarda tüketim malı ve endüstriyel mal olarak aranması,
- U2. Ege Bölgesi ekosistemlerinin ODBOÜ üretimine uygun olması,
- U3. Ege Bölgesi'nde üretimde kullanılabilecek işgücünün varlığı, yerel halkın ODBOÜ'leri eskiden beri tanınması, bunları geleneksel yöntemlerle çeşitli amaçlara yönelik olarak halen kullanması,
- U4. ODBOÜ üretiminde deneyimli toplayıcıların varlığı,
- U5. ODBOÜ üretim ve pazarlamasında deneyimli aracı ve ihracatçıların varlığı, bölgede ihracata yönelik limanların bulunması.
- U6. Doğal kaynak yönetimi konusunda uzman ve deneyimli bir ormancılık örgütünün varlığı,
- U7. Türk Standartları Enstitüsü tarafından oluşturulmuş ürün standartlarının bulunması.
- U8. Ege Bölgesinde orman kaynakları konusunda uzman ve deneyimli bir ormancılık araştırma müdürlüğünün varlığı, bu birimin sorumluluk alanları içerisinde ODBOÜ ile ilgili ARGE çalışmalarının da bulunması,
- U9. ODBOÜ konularında farklı bakış açıları barındıran farklı bakanlıklara ait ARGE kurumlarının ve üniversitelerin bulunması.

1.2.Zayıflıklar

- Z1. Toplayıcı ve araçların doğal kaynaklar konusundaki bilgi ve deneyim eksikliği,
- Z2. Zamansız, kontrolsüz, aşırı ve tekniğe uygun olmayan toplama yapılması nedeniyle yöredeki üretim miktarının düşmesi,
- Z3. ODBOÜ ile ilgili etkinliklerin merkezden (OGM İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığına bağlı Tali Ürünler Şube Müdürlüğü'nce) yönetilmesi, ODBOÜ konusunda uzmanlaşmış pazarlama birimlerinin taşra teşkilatına yansımaması ve örgütlenme eksiklikleri
- Z4. Toplayıcılar ve orman kaynaklarını yönetenler arasındaki diyalog ve işbirliğinin kurumlaşmamış olması ve katılım mekanizmalarının eksikliği,
- Z5. Toplayıcıların, kooperatiflerin, araçların ve kaynağı yönetenlerin bütünleşmesi, uyumu, çıkarlarının korunması, tanıtım, bilgilendirme işlevlerini gerçekleştirecek bir sivil toplum örgütünün eksikliği²,
- Z6. Toplayıcı, kooperatif, aracı ve fabrika arasındaki fiziksel dağıtım kanalının standart olmaması ve kooperatiflerin işlerliklerini yitirmesi,
- Z7. Uygun üretim tekniklerinin kararlaştırılmamış olması ve denetim eksikliğinin bulunması,
- Z8. Toplayıcı, aracı ve tüketici kitlelere yönelik ODBOÜ ile ilgili tanıtım çalışmalarının yeterince ele alınmaması,
- Z9. Çevre ve Orman Bakanlığının ODBOÜ'leri kırsal kesimin gelirlerini arttırmada bir araç olarak kullanmak istemesi nedeniyle, asli ürün olarak görmemesi³,
- Z10. Çevre ve Orman Bakanlığının ODBOÜ fiyatlandırma politikasının yetersizliği nedeniyle araçların veya toptancıların fiyatlandırmada aktör olması, döviz kurlarındaki dalgalanmaların ihracat politikalarını ve fiyatlarını olumsuz etkilemesi,

¹ SWOT analizi sonuçlarının bir kısmı Bilgin ve ark. (2005) in Sonuç ve Öneriler bölümünden derlenmiştir.

² İfade Geray (2001)'den alınmıştır.

³ İfade Orman Genel Müdürü Sayın Osman Kahveci'nin KTU Orman Fakültesinin düzenlediği 1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu açılış konuşmasından alınmıştır (01 Kasım 2006).

- Z11. Aracaların ürünü standartlara göre fiyatlandırmaması nedeniyle dönemlere ve yörelere göre fiyat dalgalanmalarının oluşması,
Z12. Aracaların her türlü ürünü alması nedeniyle, toplayıcıların kaliteye önem vermemesi ve standartlara uyma zorunluluğu hissetmemesi,
Z13. Kültür üretimi yapmak isteyen üreticilerin bilgi ve materyal eksikliği,
Z14. ARGE çalışmalarına yeterince önem verilmemesi; kaynak ayrılmaması; ARGE personelinin sayı ve nitelik bakımından yetersiz oluşu ve ODBOÜ ile ilgili gerçekleştirilen ARGE çalışmalarının azlığı,
Z15. Bazı alanlara yol yetersizliğinden dolayı ulaşılamaması nedeniyle üretimin yapılamaması,
Z16. ODBOÜ yurtiçi (ve yurt dışı) dağıtım kanalının tam olarak bilinmemesi nedeniyle nihai ve endüstriyel tüketicilerin pazar içindeki ağırlığının ve rollerinin belirsizliği,
Z17. ODBOÜ'lerinin nihai veya endüstriyel tüketicilere ulaştırılmasında patent ve markalama konusuna yeterince önem verilmemesi.

1.3.Fırsatlar/Olanaklar⁴

- F1. ODBOÜ'lere yönelik ulusal ve uluslararası talebin yüksek oluşu ve bu talebin yeni pazar oluşumlarına elverişliliği (Z13, Z16, Z17),
F2. ODBOÜ konusunda uzmanlaşmış, piyasayı izleyen ve yönlendiren pazarlama birimlerinin OGM'nin taşra teşkilatında kurulabilme olanağı (Z3, Z4, Z5, Z7, Z9, Z10, Z11, Z12, Z13, Z14, Z16, Z17),
F3. Orman köylülerinin ODBOÜ'leri kültüre almaya sıcak bakmaları (Z1, Z2, Z4, Z5, Z7, Z8, Z13, Z14),
F4. Kırsal yoksullukla uğraşan yerel halka odun hammaddesi üretimi dışında yeni iş ve gelir olanaklarının ODBOÜ üreticiliği ile oluşturulabilmesi (Z9, Z10, Z11, Z12, Z13, Z14, Z15, Z16, Z17),
F5. ODBOÜ'lerinin korunması konusunda yerel, ulusal ve küresel bilinç geliştirme olanağının yaygınlaşması (Z1, Z7, Z8, Z13, Z14, Z16, Z17),
F6. ODBOÜ'lerinin gıda, ilaç, kozmetik vb. sektörlerde girdi olarak ürün bileşimindeki payının arttırılabilme olanağının bulunması (Z14, Z16, Z17),
F7. Özel Ağaçlandırma Yönetmeliği ile arazisi olmayan girişimcilere ODBOÜ üretimi amacıyla ücretsiz arazi tahsisinin yapılabilmesi ve kredi kolaylığı sağlanması (Z2, Z13, Z15),
F8. ODBOÜ ile ilgilenen kooperatiflerin uzmanlaşmaya giderek birlik vb. isimler altında birleşmesinin sağlanması ile üreticilerin piyasadaki rolünün değiştirilebilme olanağı (Z6, Z13, Z15, Z16, Z17),
F9. Üreticilere eğitim verilerek standart ve tekniğine uygun üretimin gerçekleştirilebilecek olması (Z1, Z2, Z7, Z8, Z12, Z13, Z14, Z15),
F10. Aracı veya toptancılar ile üreticilerin standartları belirlenmiş bir ODBOÜ sözleşmesi üzerinde anlaşmaları ve bu anlaşma sonucunda standart ürün tedarik etme olanağı (Z8, Z11, Z13, Z16, Z17),
F11. ODBOÜ ihracatında işlenmiş ve markalanmış ürün payının arttırılabilme olanağı ve bu konuda istekli firmaların bulunması (Z8, Z12, Z13, Z14, Z16, Z17),
F12. Altyapısı güçlendirilmiş ARGE birimleri ile bilgi eksikliğini giderme, teknolojik ürünleri geliştirme, standardizasyonu yapılan ve patenti alınan ürün sayısının arttırılabilme olanağı (Z2, Z7, Z8, Z9, Z10, Z12, Z13, Z14, Z16, Z17).

⁴ Parantez içinde yer alan kodlamalar, ilgili maddenin SWOT analizinin hangi unsur/unsurlarına karşılık geldiğini açıklamaktadır.

1.4.Tehditler/Tehlikeler

- T1. Bilinçsiz ve yoğun üretim nedeniyle ODBOÜ ekosistemlerine olan baskının artması ve bu ekosistemlerin yok olması (Z1, Z2, Z7, Z8, Z12, Z14),
- T2. Üretim dönemindeki yağışlar nedeniyle ürünün toplanamaması veya toplanan ürünün kurutulamaması (Z1, Z2, Z14),
- T3. Bilinçsizce artan ve büyüyen ODBOÜ üretimine yönelik yasadışı ticaretin ve kaçakçılığın artması (Z1, Z2, Z3, Z4, Z5, Z7, Z8, Z10, Z11, Z13, Z14),
- T4. Kontrolsüz kültür üretimi sonucunda ürünün içeriğinde standartların üzerinde atık bulunması (Z1, Z7, Z8, Z11, Z12, Z13, Z14),
- T5. Toplayıcıların alternatif ürün fiyatlarının yüksekliğinden dolayı kültür üretimini önemsememesi, fiyat dalgalanmalarından dolayı mevcut ODBOÜ ürün modelini değiştirmeleri veya köyden kente göç nedeniyle nitelikli ve genç iş gücünün azalması (Z4, Z5, Z6, Z10, Z11, Z12, Z16, Z17),
- T6. Gelecekteki ulusal veya uluslar arası arz ve talep değişimi ile pazar payının bilinmemesi, halen ODBOÜ üreten ülkelerin mevcut üretim miktarlarını arttırmaları (Z4, Z5, Z10, Z14, Z16),
- T7. ODBOÜ'nün orman vejetasyonunun bir parçası olarak görülmesi nedeniyle, henüz orman sınırlarının belirlenmediği arazilerde ODBOÜ'nün tahrip edilmesi (Z1, Z4, Z5, Z9, Z10),
- T8. ARGE çalışmalarının ve çalışanlarının küçümsenmesi ile ARGE faaliyetlerinin toplumsal bilinç haline gelmemesi nedeniyle potansiyel çalışmaların gerçekleştirilememesi (Z8, Z9, Z10, Z14, Z16).

2.Sürdürülebilir ODBOÜ Yönetimine Yönelik Öneriler

3.1.Türkiye`de ODBOÜ Yönetimine Yönelik Öneriler

Geray (2001)'de Türkiye'nin ODBOÜ yönetimine ilişkin önerileri aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- ODBOÜ'ye ilişkin bir politikanın oluşturulması ve ülke ve yerküre ölçeğinde veri elde edilebilecek ve yorumlama yapılabilecek bir mekanizmanın kurulması,
- ODBOÜ iç ve dış ticaretteki üstünlükleri, talep yoğunlukları ve fiyat gelişimleri dikkate alınarak, özellikle orman içi ve kenarı alanlardaki köy tüzel kişiliklerinin ve kooperatiflerin teşvik edilmesi,.
- ODBOÜ'nün ormanın uygun kesimlerinde yoğunlaştırılması ve özellikle orman köyleri yakınında kültüre alınmasının desteklenmesi,
- Arz açığı ve karşılaştırmalı üstünlükleri bulunan ODBOÜ'nün teşvik edilmesi,
- ODBOÜ alanında ülkeye özgü bir sertifikalandırma sisteminin oluşturulması,
- Üretimin programlanması, ürünlerin toplanması, işlenmesi, sertifikalandırılması ve pazarlanması gibi sürecin farklı aşamalarında çalışan kurum, firma, kooperatif, köy tüzel kişileri, sivil örgüt, dernek vb. oluşumların katılımıyla bir ulusal kurulun meydana getirilmesi,
- Ulusal kurulun yanında, bu sektörün içinde yer alan ögelerin bütünleşmesi, uyumu, çıkarlarının korunması, tanıtım, iletişim, bilgilendirme işlevlerini gerçekleştirecek bir sivil toplum örgütünün (dernek, vakıf, oda...) oluşturulması,
- OGM, Üretim ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı'nın ülke içi ve dışı gelişmeleri izleyebilen, pazarlama, fiyatlandırma, ihraç ve ithal politikasını öngörebilen güçlü bir kapasiteye kavuşturulması,
- ODBOÜ'ye ilişkin ARGE çalışmalarının payının artırılması, bu doğrultuda araştırma enstitülerinden birinin bu konu temelinde örgütlenmesi,
- Genel müdürlükler bünyesinde halkın eğitimi, bilgilendirilmesi, katılımının sağlanması, güveninin kazanılması ve kamuoyu gereksinim ve tercihlerinin araştırılması

amacıyla halkla ilişkiler birimlerinin kurulması veyahut mevcut birimlerin kapasitelerinin genişletilmesi,

• ODBOÜ alanında meslek içi ve sürekli eğitimin yeni bir içeriğe ve derinliğe kavuşması gerekmektedir.

3.2.Ege Bölgesinde ODBOÜ Yönetimine Yönelik Öneriler

Bu başlıkta sunulan önerilerin hazırlanmasında literatürde yer alan Türkiye'nin ODBOÜ yönetimine ilişkin sorunlar ve çözüm önerilerinden ve Ege Bölgesi ODBOÜ, SWOT analizinden yararlanılmıştır. Öneri başlığında parantez içinde yer alan açıklamalar, önerinin SWOT analizinin (Zayıflıkların) hangi unsur/unsurlarına karşılık geldiğini açıklamaktadır. Tehditler SWOT analizinin Zayıflıkları ile daha önce ilişkilendirildiği için parantez içinde ayrıca gösterilmemiştir. Geliştirilen öneriler aşağıda verilmiştir:

3.2.1. Kaynak Yönetimi (Orman İşletmeleri) İle İlgili Öneriler

ODBOÜ politikasının belirlenmesi

(Z1, Z2, Z3, Z4, Z5, Z6, Z7, Z8, Z9, Z10, Z11, Z12, Z13, Z14, Z15, Z16, Z17):

ODBOÜ'lerin elde edildiği ekosistemlerin korunmasına, işletilmesine, geliştirilmesine ilişkin özel bir politikanın oluşturulmamış olması sorunların artmasında önemli rol oynamaktadır. Ormancılık mevzuatı, orman kaynaklarının işlevsel yönetiminde, ODBOÜ'lere gereken önemin ve özenin sağlanmasında yetersiz kalmaktadır (Türker ve ark. 2006).

Orman işletmelerinin ilgi ve çıkar gruplarının talep ve beklentilerini etkin biçimde karşılayabilmesi için işlevsel yönetim anlayışına kavuşturulması ve bunun uygulamalarına başlaması gerekmektedir. Bu anlayış ve uygulama değişikliği ODBOÜ'ne yönelik mevcut politika ve stratejilerin güçlendirilmesine olanak tanıyacaktır.

Yeni yönetim anlayışı mevcut kurumsal yapı yetersizliğini, nitelikli ve niteliksiz personel ile ekipman eksikliğini aydınlığa kavuşturacaktır.

ODBOÜ ile ilgili strateji, geliştirme, izleme ve değerlendirme, danışmanlık, bilgilendirme, ilgi ve çıkar grupları arasında eşgüdüm sağlama vb. çalışmaları gerçekleştirecek bir ulusal kurulun oluşturulması da bu kapsamda önerilmektedir (Geray 2001; Türker ve ark. 2006).

Orman işletme müdürlüklerinde pazarlama biriminin oluşturulması

(Z3, Z4, Z5, Z6, Z8, Z9, Z10, Z11, Z14, Z16, Z17):

Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün örgüt yapısı içerisinde pazarlama birimine rastlanılmamaktadır. Orman-Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü merkez teşkilatında Pazarlama ve Yerleşim Dairesi Başkanlığı içerisinde Pazarlama Şube Müdürlüğü bulunmakla birlikte bu yapı taşra teşkilatına yansıtılmamıştır. Yine Orman Genel Müdürlüğü (OGM) merkez teşkilatında İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı bünyesinde Pazarlama Şube Müdürlüğü bulunmaktadır. OGM'nin taşra teşkilatında en küçük pazarlama birimi orman bölge müdürlüklerinde şube müdürlüğü bünyesinde bulunmaktadır.

OGM'nin pazarlama birimlerinin etkinlikleri incelendiğinde üretim yönlü pazarlama aşaması (satış anlayışı) içerisinde olduğu görülmektedir. Oysa özel işletmeler pazarlama yönlü aşama (modern veya toplumsal pazarlama anlayışı) içerisinde bulunmaktadır.

Özel işletmeler hazırladıkları stratejik pazarlama planı kapsamında etkinliklerini sürdürmekte iken, orman işletmelerinde pazarlama etkinlikleri orman emvallerine yönelik açık arttırılmalı satışların düzenlenmesi ve çeşitli raporların Genel Müdürlüğe bildirilmesiyle sınırlı kalmaktadır. Oysa her işletme müdürlüğünün kısa ve orta döneme yönelik stratejik pazarlama planlarını hazırlaması ve uygulaması gerekmektedir.

Günümüzde pazarlama birimleri işletme fonksiyonları içinde önemli bir konumda bulunmaktadır. Bu nedenle orman işletme müdürlükleri bünyesinde oluşturulacak pazarlama birimleri orman işletmelerinin daha etkin ve verimli çalışmasında rol oynayacaktır. Bu yeni yapılanma OGM, Üretim ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı'nın Geray (2001)'de önerilen yapıya (ülke içi ve dışı gelişmeleri izleyebilen, pazarlama, fiyatlandırma, ihrac ve ithal politikasını öngörebilen güçlü bir kapasiteye) kavuşturulmasına yardımcı olacaktır.

ODBOÜ fiyatlandırma politikasının belirlenmesi

(Z3, Z4, Z5, Z6, Z9, Z10, Z11, Z12, Z14):

Orman işletmeleri ODBOÜ'nün sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için, toplayıcılardan tarife bedeli adı altında bir bedel almaktadır. OGM'nin üretici ve toplayıcılardan 1997-2003 yıllarında aldığı ortalama tarife bedeli kekik için 28 286 TL/Kg, defne için 24 000 TL/Kg'dır. Aynı dönemde Ege İhracatçı Birliklerinin gerçekleştirdiği ihracat birim fiyatı kekik için 1 529 336 TL/Kg, defne için 1 440 977 TL/Kg'dır. Bu bağlamda OGM'nin üreticilerden almış olduğu tarife bedeli ihracat fiyatları içinde kekik ve defne ortalama %1,5'tir (Şafak ve Okan, 2004). Başka bir çalışmada 1998-2003 yıllarında defne için tarife bedeli olarak OGM'nin toplayıcı fiyatlarındaki payı % 6,49 olduğu belirtilmektedir (Bilgin ve ark. 2005). Tarife bedelinin düşüklüğü OGM'nin üretici ve toplayıcı üzerindeki desteğini göstermektedir

OGM tarife bedelini toplanan ürünün kayıt dışında kalmasını önlemek ve ihracatçıların uluslararası pazarda rekabet edebilmesi için maliyetleri arttırmamak nedeniyle düşük tutmaktadır. OGM bu payların faydalanmanın etkin denetimine ve maliyetlere ne ölçüde yansıtıldığını belirlemek ve bir mekanizma oluşturmak zorundadır.

Orman işletmelerinin ODBOÜ denetimlerine önem vermesinin sağlanması

(Z1, Z2, Z3, Z4, Z5, Z7):

ODBOÜ'ler plansız ve bilinçsiz bir şekilde eğitimsiz kişilerce toplanmakta, tahribatı önlemeye yönelik etkili bir denetim ve kontrol uygulanmamaktadır (Türker ve ark. 2001; Bilgin ve ark. 2005).

Orman işletmelerinin envanter-stok ve üretim planının hazırlanması

(Z2, Z3, Z4, Z5, Z7, Z9, Z14, Z15):

Türkiye'de orman kaynaklarının sadece odun hammaddesinden oluşmadığı kabul edilmekle birlikte, diğer orman ürün ve hizmetleri planlarda (orman amenajman planları) yer almamaktadır. Bu yüzden de ODBOÜ'lerinin envanter, stok ve üretim planlamasına ilişkin sağlıklı veri üretilmemektedir. Sadece tarife bedeli alınan ürünler OGM kayıtlarına

girmektedir. Ancak, kaçak veya özel arazilerden üretilen de dahil olmak üzere ODBOÜ'nün gerçek üretim miktarına ulaşamamaktadır.

ODBOÜ'lere yönelik envanter yöntemi üzerinde uzlaşmamıştır. Tür bazında hangi envanter yönteminin kullanılacağı ve nasıl bir izleme değerlendirme yönteminin uygulanacağı tespit edilememiştir.

Orman Amenajman Başmühendislikleri mevcut yapısının yetersiz oluşu, mevsime bağlı çalışmaları, farklı uzmanlıkları barındırmaması nedeniyle ODBOÜ'lere yönelik üretim planlamasında etkin olamamaktadır (Kırış ve ark. 2006).

Bu aşamada ODBOÜ'lerin envanter, stok, üretim ve planlama çalışmalarındaki eksiklikleri gidermek için, farklı uzmanlıkları barındıran, ARGE personelinin bilgi ve deneyimlerinden yararlanmaya yönelik bir örgütlenme modeli ve çalışma yönetimi geliştirilmelidir.

**ODBOÜ standartlaşma çalışmalarına önem verilmesi
(Z1, Z2, Z3, Z4, Z5, Z6, Z7, Z8, Z9, Z10, Z11, Z12, Z13, Z14, Z16, Z17):**

Türkiye dış ticaretini güçlendirmek için standardizasyonu yapılmış ürün sayısını arttırmak ve standartları ürünlerin kullanım alanlarına göre çeşitlendirmek durumundadır. Bu husus ODBOÜ konusunda son yıllarda dikkate alınması gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece bitkisel ürünlerin ihracatı aşamasında yaşanan pek çok olumsuzluk giderilebilecek ve ithalatta ise taleplerimize uygun ve istenilen kriterlerde ürün almak mümkün olabilecektir. Ayrıca konuların farklı disiplinleri ilgilendirmesi nedeniyle TSE bünyesindeki Orman Ürünleri Hazırlık Gurubunda, odun dışı orman ürünleri konusunda bir Alt Hazırlık gurubu oluşturulmalı, bu grubun diğer hazırlık gurupları ile koordine çalışmasını sağlayacak önlemler alınmalıdır (Öktem ve Özer, 2006).

ODBOÜ sertifikasyonuna yönelik gelişmelerin izlenmesi ve uygulamalarına hazırlıklı olunması (Z1, Z2, Z3, Z4, Z5, Z6, Z7, Z8, Z9, Z10, Z11, Z12, Z13, Z14, Z16, Z17):

Sertifikasyon yerel toplayıcılarla uluslararası pazar arasında bir zon oluşturarak ODBOÜ üretimi ve satışında sosyal, kültürel ve çevresel değerleri dikkate alan ODBOÜ yönetim planlarının yapılmasını sağlamaktadır. Sertifikasyon sistemlerinin ölçütlerine uygunluk üreticileri sürekliliği olan üretim biçimlerine yönlendirmektedir. Ancak çoğu ODBOÜ üreticisi için sertifikasyon ve etiketleme işlemleri finans, teknik ve organizasyon açısından zor, hatta imkânsız görülmektedir (Altunal, 2006).

Yine ODBOÜ alanında ülkeye özgü bir sertifikalandırma sisteminin oluşturulması gerekmektedir (Geray 2001). Aksi durumda, ithalatın artacağını ve ihracatın tıkanacağını tahmin etmek zor değildir. Zira gelişmiş birçok ülke; üretim, kültüre alma, sertifikalandırma ve pazarlama sürecini hızla güçlendirmekte hatta ele geçirmektedir (Türker ve ark. 2006).

**Kaynak yöneticilerinin ve ODBOÜ ile ilgili kesimlerin eğitilmesi
(Z1, Z2, Z3, Z4, Z5, Z7, Z8, Z12, Z13, Z14, Z16, Z17):**

ODBOÜ alanında meslek içi ve sürekli eğitimin yeni bir içeriğe ve derinliğe kavuşması gerekmektedir (Geray 2001). Diğer bir ifadeyle teknik elemanları yetiştiren orman fakülteleri ile meslek yüksek okullarının ODBOÜ konusundaki eğitim programlarının yenilenmesi gerekmektedir. Ayrıca ODBOÜ konusundaki bilgi, beceri boşluklarının azaltılmasında ve yeni

fırsatların kazanılmasında kaynak yöneticileri için meslek içi eğitim programları; diğer kesimler için broşür, dergi, toplantı ve eğitim seminerleri önem taşımaktadır.

ODBOÜ ile ilgili ARGE çalışmalarına önem verilmesi ve destek sağlanması (Z1, Z2, Z3, Z7, Z8, Z13, Z14, Z16, Z17):

ODBOÜ'ye ilişkin ARGE çalışmalarının payının artırılması, bu doğrultuda ormancılık araştırma enstitülerinden birinin bu konu temelinde örgütlenmesi sağlanmalıdır (Geray 2001).

ODBOÜ'lerin kültüre alınarak yetiştirilmesi konularındaki araştırmalar, özellikle nesli tehlike altında bulunan türler ve endemik türler ile ilgili veriler yetersizdir. Bu noktada, ODBOÜ'lerle ilgili ARGE çalışmalarının yetersizliği, bu ürünlerden sağlanabilecek faydaların da tam olarak bilinmemesine yol açmaktadır (Türker ve ark. 2006).

3.2.2. Toplayıcılar (Üreticiler) İle İlgili Öneriler

Toplayıcıların ODBOÜ konusunda eğitilmesi (Z1, Z3, Z7, Z8, Z11, Z12, Z13):

Etkin bir ODBOÜ üretiminin temeli başta toplayıcılar ve köy temsilcileri olmak üzere dağıtım kanalındaki tüm kesimlerin ürünün yetiştirilmesi, toplanması, standardizasyonu, fiyatlandırılması vb. konularda eğitilmesine dayanmaktadır. Ancak eğitimlerin başarıya ulaşabilmesinde ODBOÜ'lerin ürün standartlarına göre fiyatlandırılması ve gelirlerin paylaşımı konuları oldukça önemlidir.

Toplayıcıların ODBOÜ fiyatları konusunda bilinçlendirilmesi (Z1, Z3, Z8, Z9, Z10, Z11, Z12, Z14, Z16):

Türkiye`de ODBOÜ'lerin tarife bedeli genelde aracılar tarafından ödenmektedir. Yine ürüne yönelik bürokratik işlemler çoğunlukla aracılar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu durum ürün birim fiyatı üzerinde aracılar hakimiyet tanımaktadır.

Toplayıcıların ODBOÜ geliri içerisindeki payının artırılması için, ürünler belirlenmiş standartlara göre (kuru-yaş; yaprak büyüklüğü; çiçek –yaprak karışımı vb) paketlenmelidir. Geleneksel ürünleri diğer ürünlerden ayırmak ve bunları etiketlemek gerekmektedir. Buna göre de fiyatlandırma işlemleri yapılmalıdır. Bu konuda Türk Standartları Enstitüsü ile işbirliğine gidilmelidir. Ayrıca toplayıcılar ve üreticiler kendi aralarında örgütlenmeli ve fiyatlar hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

ODBOÜ'lerin zamansız, aşırı ve tekniğe uygun olmayan biçimde toplanmasının önlenmesi (Z1, Z2, Z3, Z7, Z8, Z13):

Ürünü toplama işini yürüten orman köylüleri topladıkları ürün miktarıyla orantılı olarak gelir kazandığından, toplayıcılar daha fazla gelir elde etmek amacıyla kısıtlamalara özen göstermemektedir. Bu nedenle ODBOÜ'nün üretiminin ve stoklarının kayıt altına alınabilmesi ve tahribatın önlenmesi için köy temsilcilerinin ve yerel aracılardan eğitilmesi ve izlenmesi önemlidir.

**Toplayıcıların ODBOÜ pazarlama kanalını tanımasının sağlanması
(Z1, Z3, Z6, Z8, Z11, Z12, Z14, Z16, Z17):**

ODBOÜ'yü toplayanlar için standart üretim veya yerleşmiş bir pazarlama etkinliği bulunmamaktadır. Toplayıcılar pazarlama kanalı içerisinde köy temsilcisi, yerel aracılar dışındaki aktörleri tanımamaktadırlar. Pazardaki diğer alıcıların tanınmaması nedeniyle köy temsilcisi ürün üzerinde büyük ağırlığa sahiptir. Bu nedenle pazar içerisindeki aktörlerin kimliklerini, gereksinimlerini, koşullarını vb. belirlemeye yönelik ARGE çalışmalarına gereksinim bulunmaktadır. Bu tip çalışmalar toplayıcıların müşterisini bulmasına, seçmesine fiyatlandırmasına ve olumlu gelir paylaşımına yardımcı olacaktır.

**Üreticilerin ve İhracatçıların örgütlenmesinin sağlanması, kooperatiflerin etkisizliğini giderici ve dışlanmasını azaltıcı bir yapılanmanın desteklenmesi
(Z1, Z3, Z4, Z5, Z5, Z8, Z9, Z10, Z11, Z16, Z17):**

Türkiye'de kooperatifler etkin bir yapıda bulunmadığı için, aracılar oldukça rahat bir ürün alım satımı gerçekleştirmektedir. Üreticiler, özsermaye yetersizliği, ürünün tamamını alamaması, alınan ürün bedelini geç ödemesi, alım esnasında stopajı üreticilerden tahsil etmesi gibi nedenlerden dolayı kooperatifleri tercih etmemektedir (Geray ve ark. 1993; Bilgin ve ark. 2005). ODBOÜ'ye ilişkin kooperatiflerin etkisiz oluşu nedeniyle aracılarla bağımlı kalınmaktadır.

Köylünün bir araya gelerek köy tüzel kişilikleri, kooperatif, köy birlikleri, sendikalaşma vb. şeklinde örgütlenmesi ve ürünlerini uygun koşullarda saklaması; yarı mamul olarak işleme ve depolamayı sağlayan tesisleri kurması gerekmektedir. Bu tip bir yapılanma uzmanlıkların (uzman kooperatif vb.) oluşmasını sağlayacaktır. Yine bu durum üreticilerin piyasa içindeki rolünün değişmesine ve ağırlığının artmasına yol açacaktır.

ODOÜ'lerin tanıtımı ve pazarlanmasında fuarlar oldukça önem kazanmaktadır. Ulusal fuarların düzenlenmesi ürünlerin tanıtımı ve pazarlanmasında; uluslararası fuarlara katılımın sağlanması ise uluslararası pazarlara açılmada büyük rol oynar. Bu etkinliklerin izlenmesi ve kooperatiflerin ve işletmelerin bu fuarlara katılımının sağlanması gerekmektedir.

3.2.3. Aracılar (Toptancı-İhracatçı) İle İlgili Öneriler

**ODBOÜ işletmelerinin kalite anlayışını benimsemesini sağlama
(Z1, Z2, Z3, Z4, Z5, Z6, Z7, Z8, Z10, Z11, Z12, Z14, Z17):**

Türkiye'de ODBOÜ'lerin toplanmasından tüccar veya ihracatçıya teslim edilmesine kadar olan süreçte kaliteye önem verilmemektedir. Ürün kalitesi genellikle çevresel etkiler ve tüccar uygulamalarından etkilenmektedir. Çevresel etkiler ODBOÜ yapraklarının böcek, rüzgar, yağış vb. nedeniyle kırık veya delikli olması; hastalık nedeniyle yaprakların kıvrımlı, lekeli, sararmış vb. biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Tüccar etkisi ürünün yabancı maddeler (dal, parça gibi) açısından kontrol edilmemesi, boy ve en bakımından sınıflandırılmaması, usulüne uygun depolanmaması ve paketlenmemesi vb. biçimindedir. Yine tüccarlar ODBOÜ miktarını arttırılmak amacıyla yaprak veya çiçek bakımından benzer olan bitkilerin (örneğin kekik ile erica; sandal (Arbutus) ile defne) parçalarını bilinçli olarak karıştırmaktadırlar. Bu nedenle işletmelerin tüm süreçte özellikle kontrol edilebilen kalite parametrelerine önem vermesi sağlanmalıdır.

İşletmelerin nihai tüketici ve kullanıcıya ulaşma anlayışını benimsemesi (Z3, Z6, Z14, Z16, Z17):

Türkiye’de dış ticaret kayıtları incelendiğinde bitkisel ürün ihracatının taze, kurutulmuş veya sadece basit bir ayıklama işlemi yapılarak çeşitli büyüklükte ambalajlanmış ürünlerden olduğu görülmektedir (Öktem ve Özer, 2006). Diğer bir ifadeyle Türkiye’de ihracat büyük çoğunlukla hammadde veya yarı-mamul olarak yapıldığından sağlanan yurt içi gelir, potansiyel gelirin çok altındadır. Nitekim; DİE ihracat verilerine bakıldığında genelde defnenin yaprak, kekiğin ise ezilmemiş biçimde işlenmeden ihraç edildiği görülmektedir. Gelişmiş bazı ülkelerin hem ithalat hem de ihracat olarak öncü durumda oldukları bilinmektedir. Bu durum Türkiye’de ODBOÜ’nün hammadde yerine işlenmiş olarak ihracına yönelik çalışmaların desteklenmesi ve güçlendirilmesini, yetersiz olan ODBOÜ işleme tesisi sayısının artırılmasını ve ürün çeşitlendirilmesi yoluna gidilmesini gerektirmektedir.

ODBOÜ’nün işlenmesi sonucu elde edilen en önemli ürün, uçucu yağlardır. Kekik yağı ve defne yağı, Türkiye’nin en fazla ihraç ettiği uçucu yağdır. Son yıllarda, defne yağı ihracat düzeyi aynı olmasına karşın, fiyat artışı nedeniyle gelir artmaktadır. Bu durum son yıllarda, uçucu yağ üreten tesislerin sayısının artmasına neden olmuştur (Serin ve ark. 2006). Dış ticaret kayıtları incelendiğinde son yıllarda işlenmiş bitkisel ürün ihracatında bir artış olduğu gözlenmektedir. Bu gelişme firmaların ürünlerini işlenmiş olarak ihraç etmeye istekli olduklarını, kuruluşlarını bu yönde yapılandırmaya yönelttiklerini göstermektedir (Öktem ve Özer, 2006). Ancak bu yapılanma nihai tüketiciye kadar ulaştırılmak zorundadır.

İşletmelerin ARGE çalışmalarına önem ve değer vermesinin sağlanması (Z1, Z3, Z7, Z8, Z12, Z13, Z14, Z16, Z17):

ODBOÜ’ye yönelik 15 Asya ülkesinde gerçekleştirilen araştırmada ODBOÜ konusundaki mevcut bilgilerin yetersiz olduğu ve bu kaynakların geliştirilmesi için veri sağlayan arazi incelemeleri ve değer belirlemeye yönelik uygulama çalışmalarına gereksinim bulunduğu vurgulanmaktadır. Bu araştırmada önemli görülen ARGE konuları 7 başlıkta toplanmıştır (Vantomme *et al*, 2002). Bunlar:

1. Önemli ODBOÜ türleri için kaynak envanterleri,
2. ODBOÜ’den faydalanma konusundaki bilgi düzeyini geliştirmeye yönelik ethnobotanik çalışmalar,
3. Önemli ODBOÜ türlerinin büyüme, hasılat ve doğal gençleştirme çalışmaları,
4. Yayılma, ıslah teknikleri ve genetik gelişme konularındaki çalışmalar,
5. İşleme, taşıma ve depolama teknikleri konusundaki gelişmeler,
6. Gelir yaratma ve pazar araştırmaları,
7. Ulusal ve Asya pazarları için önemli ODBOÜ üzerine odaklanmış pazarlama çalışmaları.

İşletmeler mal karmalarını genişletmek, ürüne yönelik bilgi eksikliklerini gidermek ve verimliliklerini yükseltmek amacıyla ARGE çalışmalarını desteklemelidirler. Ege İhracatçı Birliklerinin defne ve kekik konusunda yapılan bazı ARGE çalışmalarını desteklemesi bu bakımdan oldukça önemli bir adımdır.

3.2.4. Doğal Kaynaklarla İlgili Öneriler

Sudan maksimum yararlanarak yaz kuraklığının etkilerini azaltma (Z2, Z7, Z9, Z13):

Ege Bölgesinde ODBOÜ'ler için yaz kuraklığının etkilerini azaltan ve en az masrafla en fazla su sağlayan eylemlere öncelik verilmelidir. Bu eylemlerden birincisi ODBOÜ yetiştirme ortamı içerisinde bulunan dere kenarları, su birikintileri vb. alanların tahsisinde ODBOÜ'ne öncelik vermek; ikincisi bu tip alanlarda, orman yangını söndürme vb. amaçlara da hizmet verebilecek su göletleri oluşturmak şeklinde düşünülebilir.

Maki içerisindeki uygun alanları ODBOÜ üretimine ayırma (Z2, Z7, Z13, Z15):

Maki alanları, birincisi, odun hammaddesi üretimi bakımından verimsiz kabul edilmesi ve odun hammaddesi üretimine yönelik stratejilerin uygulanmak istenmesi; ikincisi ormancılık etkinlikleri dışındaki kullanımlara (tarım, yerleşim, turizm vb.) tahsis edilmesi nedeniyle yoğun baskı altında bulunmaktadır. Baskı, maki alanlarının kendi içerisinde işlemlere ayrılmasıyla kontrol altına alınabilir. Bu amaçla, orman işlevlerinin belirlenmesi çalışmalarına maki alanlarının dahil edilmesi zorunludur. Bu çerçevede de ODBOÜ üretimine ayrılan bazı maki alanlarından ODBOÜ'lerin hasadına izin verilebilir.

Özel arazilerin bazı ODBOÜ üretimine tahsisinin ve kültüre alınmasının desteklenmesi (Z2, Z4, Z7, Z8, Z9, Z13, Z14, Z15):

Ekonomik değeri yüksek olan, arz açığı bulunan ve tahrip edilen kaynakların rehabilitasyonu için bazı ODBOÜ'lerin kültüre alınması teşvik edilmeli, bu konuda orman köylüsüne teknik ve mali yardım yapılmalıdır (Bilgin ve ark. 2005; Türker ve ark. 2006).

ODBOÜ yetiştiriciliği fazla emek gerektirmemesi, mevcut ve küçük alanlarda üretilebilme kolaylığı, bir kez dikildikten sonra 8-12 yıl hasat vermesi, zeytin vb. tarım ağaçlarıyla birlikte yetişebilmesi, pazarlama olanaklarının geniş olması, özel firmaların ürünü üreticinin ayağından alması gibi avantajları nedeniyle orman köylülerinin gelirlerini arttırmaya yardım edebilecek bir üretim biçimidir (Okan ve Şafak, 2004).

Kültüre alma etkinliklerinin ova köylerinde gerçekleşmesi orman köylülerinin kalkındırılmasında etkili olmayacaktır. Öte yandan kültüre alma doğal (organik, ekolojik) ürün niteliğinin kaybolması tehlikesini gündeme getirmektedir. Buna göre doğal ürün ve kültür ürünü seçeneklerinin her ürün bağlamında bir politikaya kavuşturulması gerekmektedir.

3.Sonuçlar

Son yıllarda Türkiye'deki araştırmaların yönü orman kaynaklarının orman işlevlerini dikkate alarak nasıl yönetilebileceği sorununu çözmeye odaklanmıştır. Ancak bunlar tam anlamıyla uygulamaya aktarılamamıştır. Bu kapsamda ODBOÜ işlevi ayrı bir önem arz etmektedir. Bu önem sayesinde halen tali ürün statüsünde gözüken ODBOÜ'ler, işlevsel yönetim anlayışı ile birlikte, amaç sıralamasında öncelik kazanabilecektir. Ancak bu gelişmelerin gerçekleşebilmesi için ODBOÜ sektörüne daha fazla önem vermek, araştırmaları yoğunlaştırmak ve kaynak tahsis etmek gerekmektedir.

Literatürde genel olarak odun hammaddesi dışındaki tüm ürünler odun dışı orman ürünleri kavramı ile ifade edilmektedir. Odun dışı orman ürünlerinin bu geniş ifade biçimi yerine dar

kapsamlı tanımın kullanılması ile sorunların belirlenmesi ve çözümü kolaylaşacaktır. Ayrıca bu ifade biçimi işlevsel planlamaya yönelik arazi tahsisi çalışmalarına da yardımcı olacaktır. Başka deyişle odun dışı orman ürünleri aslında alt sektör olarak değil, bir sektör olarak ele alınmalıdır. Bu çalışmada odun dışı orman ürünleri kavramı dar kapsamda ele alınmış ve odun dışı bitkisel orman ürünleri ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsam, gerçekleştirilen SWOT analizinin unsurlarını ayrıntılı açıklamaya yardımcı olmuştur.

ODBOÜ üretim miktarının gelecekte artması beklenmektedir. Ancak bu üretim artışı ile pazar dengelerinin nasıl değişeceği ve Türkiye'nin pazardaki payı bilinmemektedir. Bu nedenle tür ve ürün bazında kapsamlı ODBOÜ pazar araştırmasına acil gereksinim bulunmaktadır. ODBOÜ'lere yönelik pazar araştırması yatırım kararında öncelikli rol oynamaktadır.

Kaynaklar

- Alkan, H. A.Tolunay, ve M.Korkmaz, 2006.** Isparta İli'nde Kekik Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesine İlişkin Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi. 1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, KTU Orman Fakültesi, s:34-41, Trabzon.
- Altunal, T. 2006.** Odun Dışı Orman Ürünleri ve Sertifikasyon. 1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, KTU Orman Fakültesi, s:167-173, Trabzon.
- Artukoğlu, M. M. ve A.Uzmay, 2003.** Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İç ve Dış Ticareti Üzerine Bir Araştırma. İzmir Ticaret Odası, 42s. İzmir.
- Bilgin, F. ve Z.Ay, 1997.** Ege Bölgesinde Çam fıstığı İşletmeciliği Üzerine Araştırmalar. Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten No:8, Orman Bakanlığı Yayın No:45, 49s. İzmir.
- Bilgin, F., İ.Şafak ve Ö.Kiracıoğlu, 2005.** Ege Bölgesinde Defne (*Laurus nobilis* L.) Üreticiliğinin Sosyoekonomik Önemi ve Üretici Profiline Belirlenmesi. Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten No:28, Müdürlük Yayın No:37, 39s. İzmir.
- Çevre ve Orman Bakanlığı, 2003.** 1990-2003 Yılı ODOÜ Üretim Miktarları. Ankara.
- DPT, 2001.** Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu. DPT:2531, ÖİK: 547, 553 S., ISBN 975.19.2555, Ankara.
- Eker, Ö. 2005.** Ormanların Su Üretim İşlevinin Ekonomik Analizi. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi. 98s. İstanbul.
- Geray, A.U., 1998.** Orman Kaynaklarının Yönetimi, Ulusal Çevre Eylem Planı, Devlet Planlama Teşkilatı (D.P.T.) Yayınları, 115s. Ankara.
- Geray, U., 2001.** Ormancılık Kurumları (2. Yazım) 76s. (basılmamıştır.) İstanbul.
- Geray, U., İ.Şafak, E.Yılmaz, Ö.Kiracıoğlu ve H.Başar, 2006.** İzmir İlinde Orman Kaynaklarına İlişkin İşlev Önceliklerinin Belirlenmesi. Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Yayın No:46, Teknik Bülten No:35, 134s. İzmir.
- Geray, U., A.Türker, S.Bekiroğlu ve K.Ok, 1993.** Bolu, Konya, Zonguldak, Denizli ve İzmir Orman Bölge Müdürlüklerinde Yapılan Sosyal Ormancılık Çalışmalarının İncelenmesi. GCP/TUR/045/SWI, Basılmamış Rapor, 91s. İstanbul.
- Jones, E.T., R.J.,McLain and K.A. Lynch, 2005.** The Relationship Between Nontimber Forest Product Management and Biodiversity in the United States. Institute for Culture and Ecology, 61 p. www.ifcae.org.
- Kırış, R., A.Çağatay, M.Demir, D.Mumcu ve A.İ.Kadıoğulları, 2006.** Odun Dışı Orman Ürünlerinin Planlanmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. 1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, KTU Orman Fakültesi, s:473-481, Trabzon.
- Kızmaz, M., 2000.** Policies to Promote Sustainable Forest Operations and Utilization of Non-Wood Forest Products. Seminar Proceedings Harvesting of Non-Wood Forest Products, p: 97-111, İzmir.

- OGM, 2004.** Türkiye Ormanlarında Odun Dışı Ürünler, Ankara.
- Okan, T. ve İ.Şafak, 2004.** Akhisar Yöresindeki Kekik ve Tütün Üretiminin Ekonomik Açıdan Karşılaştırılması. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi Seri: A, Cilt: 54, Sayı: 1, s:187-206, İstanbul.
- Öktem, E. ve A.S.Özer, 2006.** Odun Dışı Orman Ürünleri Standardizasyonu ve Önemi. 1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, KTU Orman Fakültesi, s:93-101, Trabzon.
- Özhatay, N., M.Koyuncu, S.Atay ve A.Byfield, 1997.** Türkiye'nin Doğal Tıbbi Bitkilerinin Ticareti Hakkında Bir Çalışma. Doğal Hayatı Koruma Derneği, 121s. İstanbul.
- Özüğurlu, E. ve M.Düzgün, 2000.** Policies to Promote Sustainable Operations and Utilization of Non-Wood Forest Products in Turkey. Seminar Proceedings Harvesting of Non-Wood Forest Products, p: 113-122, Menemen-İzmir.
- Şafak, İ. ve T.Okan, 2004.** Kekik, Defne ve Çamfıstığı'nın Üretimi ve Pazarlaması. DOA Dergisi, DOA Yayın No:34, Sayı: 10, s: 101-129, Tarsus.
- Serin, H., M.H.Alma ve M.Ertaş, 2006.** Türkiye'de Defne ve Kekik Yağının İhracat-İthalat Durumları. 1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, KTU Orman Fakültesi, s:853-860, Trabzon.
- TÜİK, 2003.** İhracat ve ithalat verileri, Ankara.
- Türker, M.F., A.Öztürk, M.Pak ve E.Tiryaki, 2001.** Türkiye Ormancılığında Odun dışı Orman ürünleri İşletmeciliğinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Türkiye Ormancılar Derneği, 1. Ulusal Ormancılık Kongresi (19-20 Mart 2001) Bildiri Kitabı, s:306-316, Kardelen Ofset, Ankara.
- Türker, M.F., M.Pak, A.Öztürk ve İ.Durusoy, 2006.** Türkiye'de Odun Dışı Orman Ürünlerinin Sürdürülebilir İşletmeciliği: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. 1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, KTU Orman Fakültesi, s:83-92, Trabzon.
- Vantomme P., A.Markkula ve R.N.Leslie, 2002.** Non-Wood Forest Products In 15 Countries of Tropical Asia An Overview. EC-FAO Partnership Programme, Tropical Forestry Budget Line (B7-6201/1B/98/0531, Project GCP/RAS/173/EC), 202p. Thailand.